

VÍRA, KONFESE A ZÁKONÍCI

Velká, několik tisíciletí trvající tradice „života z víry“ odedávna měla a dosud má proti sobě kromě pasivní lhostejnosti dvojí aktivně nepřátelskou „frontu“: jednak odpůrce všeho nového, jednak odpůrce všeho starého. Obě tyto nepřátelsky naladěné fronty mají jeden rys společný: je to sklon k fundamentalismu. Ten název sám není dostatečně výstižný, protože etymologicky poukazuje k „základům“ (fundamentum ; základ), podobně jako název „radikální“ etymologicky poukazuje ke „kořenům“ (radix = kořen).

Dnes však je v obou těchto pojmenováních daleko zřetelnější onen pejorativní význam, poukazující naopak k jakési neprůstřelné, ale velmi povrchní, vnějškové, někdy dokonce až předstírané a hrané zabetonovanosti. To je ovšem choroba, postihující v různých vlnách všechny oblasti jak osobního, tak společenského i myšlenkového a duševního života lidí, a to na celém světě a v každé době; není tedy žádným specifickým, takřka „dědičným“ postižením křesťanů (resp. už kdysi židů, event. pak muslimů). Nicméně už v nejstarší církvi, ba ještě před vznikem církve, tedy v pozdním židovství, se právě v Ježíšově pohledu a hodnocení toto zatížení, tato obecně lidská choroba velmi výrazně projevila především v takových jevech (komunitách a tradicích), jakými bylo jednak farizejství, jednak zákonictví, tak jednoznačně a vyostřeně Ježíšem právě pro tu chorobu kritizovaných (v evangeliích jsou jmenováni také saduceové).

Myslím, že pro každého, kdo chce porozumět a pochopit, oč jde, stojí za to si projít všechna místa v evangeliích, kde jsou kriticky zmiňováni právě farizeové a zákoníci. Ale pro krátkost tu připomeneme jen některá, neboť opravdovému porozumění by asi moc nepomohla nějaká podrobná studie, vhodná pro adepta teologie (ne že by nebyla potřebná a dokonce aktuální). Jde spíš o to nechat se osobně oslovit a nezatvrzovat své „srdce“; vždyť Ježíš přece „zarmoucené“ – a někdy dokonce „hněvivé“ – poukazuje na to, že právě vymezenost a omezenost většiny starých přikázání je poplatná „tvrdošti“ lidských srdcí, zatímco láska k bližnímu nás vede vždycky dál – a někdy právě i jinam, k překročení a zdánlivému porušení „zákona“ (viz např. Mk 3,5, kdy šlo právě o dodržování sabatu; podle Marka dokonce zmrtevýchvstalý Ježíš, který se ukázal jedenácti učedníkům, tj. svým vlastním žákům, „trestal nedověru jejich a tvrdost srdce“ – Mk 16,14; vždyť leckdy dokonce ještě za života Ježíšova jeho učedníci nerozuměli jeho slovům, i když je učil víc než zástupy, kterým říkal jen podobenství, zatímco „učedníkům pak svým (v) soukromí vykládal všecko“. Jenže oni často stejně nerozuměli, protože „bylo zajisté srdce jejich zhrublo“; Mk 4,35 a 6,52). To je ostatně jen další doklad toho, že jde o chorobu obecně lidskou či všelidskou, a že tudíž ani předáci „zbožnosti“, a tím méně církevní funkcionáři, nejsou před ní uchráněni).

Za zvláštní povšimnutí stojí ona úzká souvislost mezi nepřátelskou byrokratičností fundamentalistů, lpějících na literě, a jejich hlavním motivem, jímž není láska, ale úsilí „zahubit“ (Mk 3,6). Minulost i naše současnost ukazuje přesvědčivě, že žádné učení, ani takové, které navazuje na velmi úctyhodné tradice, není zcela resistantní před touto

podivnou zvrhlostí „zaťaté zbožnosti“ (vlastně nejčastěji pseudo-zbožnosti, protože ‚zbožnosti‘ jen předstírané a na odiv stavěné); pseudo-zbožní křesťané (a nejen individuálně, ale i houfně) i v minulosti nenávistně vraždili pro „vyšší slávu Hospodinovu“, a dnes pseudo-zbožní muslimové bez zaváhání sahají k odpudivému teroru, a dokonce masovému. Každý fundamentalismus posléze vede k takovýmto hrozným koncům; proto obrana proti němu musí být včasná, a na prvním místě musí směřovat do vlastních řad. Je otřesné, když se jen bezmocně čeká, až se fundamentalismus sám unaví nebo až sám vykrvácí.

Jde především o to, přesně, ale také svědomitě (tj. se svědomím), rozlišovat svrchovanou důležitost víry jako životní orientace na jedné straně, a jen „služebný“ význam „konfese“ na straně druhé, tj. vyznání ve slovech, ve slovních formulacích toho, co je za pravou víru považováno, tedy reflexe víry. Reflexe víry i její vyjádření ve slovech mohou být neumělé, laické, diletantské, dokonce chybné a mylné – a přece záleží hlavně na víře samé. Ostatně není vůbec v lidských silách s jistotou posoudit míru a kvalitu víry toho druhého jen na základě toho, co o své víře říká (nebo co z tradičních formulací opakuje). Ani Ježíš sám, přestože „viděl víru“ těch druhých (Mk 2,5), nežádal od nich navíc žádné „vyznání víry“, přinejmenším nikoli běžně, ale také jim nepředkládal žádné formule, poučky ani teorie „k věření“, nýbrž jenom zástupy „učil“, a to po způsobu podobenství, jak jsme si už připomněli. Formule kréda ani ostatní dogmatické poučky nejsou žádnými posvátnými, magickými slovními rituály, jejichž přijetím a opakováním bychom si mohli zajistit nějakou spásu. Mohou to být (a v nejlepších případech to jsou) vážné, ale napořád lidské pokusy o snažné postižení toho nejpodstatnějšího, co k víře náleží, a to ve světle Pravdy, kterou nevlastní a jíž svrchovaně nedisponuje nikdo z lidí-jedinců, ani žádný lidský sbor, ani žádná zjevná církevní organizace se svými notábly. Je dobré se k těm nejlepším formulacím vracet a pokoušet se jim co nejlépe porozumět, i když mezi jejich původci a námi jsou staletí a desítky staletí, ale zároveň je třeba si stále uvědomovat, že – jim kdysi i nám dnes – nejde a nemá jít o ty formule, o literu, o slova a termíny, nýbrž o to, k čemu směřují resp. mají směřovat a co nikdy nikdo do žádných definitivních formulí nemůže sevřít ani zaklít. A tak jako při každé zkoušce se učitel nesmí spokojit s tím, že student, co nejpřesněji opakuje to, co se dočetl v učebnici nebo slyšel v přednášce, ale trvá – měl by trvat – na tom, aby to řekl vlastními slovy (a jistě jeho formulace zdaleka nebudou tak zdařilé jako ty tradované nebo přednesené), tak nejen myšlení víry, ale celý život z víry nespočívá a nemůže spočívat v napodobování nějakých pravzorů, ale v převzetí *vlastní* odpovědnosti a ve volbě *vlastních* rozhodnutí uprostřed *vlastních* situací. (to není relativismus, ale konkrétismus, chcete-li to pojmenovat).

Bylo by ode mne jistě zpozdilé, kdybych chtěl ubírat na důležitosti toho, jak svou víru reflektujeme nebo jak je odborníky reflektována teologicky. Jestliže Ježíš sám učil zástupy a se zvláštním zaujetím učil ještě se soukromým výkladem navíc své nejbližší žáky, je to zajisté zapotřebí také dnes. A také dnes ovšem platí (jako ostatně vždycky znovu bude platit), že něco „říkáno bylo starým“ – ale že vždy znovu musí přijít někdo se svým „ale já pravím vám!“. V tomto světě nic netrvá věčně; to platí v přírodě i v dějinách, a to nejen pro jednotlivce, kteří nakonec

umírají, ale také pro celá společenství, politické systémy, náboženské tradice a jejich organizace atd. Myšlenka „věčnosti“ (případně „nesmrtelnosti“) je pohanská, a filosofickou kvalitu ji zajistila metafyzika starořeckých filosofů. Její největší vadou je podcenění a přímo znehodnocení času a časovosti. Věčné návraty a cyklické pojetí „pseudočasu“ zabraňují pravému pochopení „smyslu“ všeho dění, totiž smyslu, který není v tomto dění obsažen, nýbrž který má být v tomto událostném dění aktivně zpřítomňován, uskutečňován, naplňován. To, jak naplňovali (nebo nenaplňovali) smysl své doby naši předchůdci, nám někdy může být vydatnou pomocí, ať už jako skvělý příklad a vzor, nebo jako odstrašující příklad a scestí, kterému bylo třeba se vyhnout.

K minulosti se proto musíme obracet tak, že si vybíráme to dobré a zavrhneme to špatné a zlé. Nic, co se v minulosti událo nebo bylo vytvořeno, není jednoznačně a plně dobré; a také nic nemůže být do detailu opakováno a napodobováno. Rozhodující pro nás i pro všechny lidi není to, co se už stalo, ale to, co se teprve má stát, co přichází, a to z budoucnosti. A to je přece ten hlavní důvod pro to, aby nic netrvalo beze změny: co trvá beze změny, překáží tomu novému, co přichází. A to, co přichází, nás vždy znovu oslovuje: musíš to udělat ještě lépe, než tě to učili – nikdy nesmíš zůstat jen u toho, co jsi dostal. Nesmíš se jen vracet k tomu, co tu už bylo, a jenom to obnovovat. To je vhodné jen v některých případech, když je to potřebné právě k tomu, aby bylo uskutečněno něco nového, co tu nikdy nebylo a „čeho ucho neslychalo a oko nevidalo“, tedy vysloveně pouze podmíněně a pomocně, služebně.

Zákoníci, kteří střeží to cenné, a přesně vědí, k čemu to má a bude sloužit, a dovedou o tom také ty ostatní přesvědčovat, jsou těmi pravými „strážci pokladu“; naproti tomu zákoníci, kteří chtějí zachovat všechno bez rozlišování a bez hodnocení, jsou největší překážkou „Ducha“, protože nesmyslně trvají na liteře, která umrtvuje. Pokud se takovíto „zákoníci na scestí“, odvolávají na nějaké formule, např. na formule kréda a konfesi atd., a to se děje napořád a je to právě to nejsnadnější a nejlacinější, co mohou takoví „kazisvěti“ a „kazimírové“ podnikat a čím mohou budit mediální pozornost (a umlčovat zbytky svého s-vědomí, tj. spolu-vědomí), stačí je požádat, aby své sdělení a poselství vyjádřili svými slovy a bez citování „starých“. Pak se hned ukáže, že toho buď vůbec nejsou schopni, anebo že to, co řeknou, jsou jen triviality. Nikdy neřeknou nic „jako moc majíce“, ale vždycky jen „jako zákoníci“.